РЕЦЕНЗІЇ

DOI https://doi.org/10.32782/2224-0926-2026-3-58-10

Кияновська Любов

МУЗИЧНИЙ ОБРАЗ «ЗАПОВІТУ» БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІАРХА ЙОСИПА СЛІПОГО

26 квітня у Львівському органному залі відбулася світова прем'єра ораторії «Per áspera ad astra» («Крізь терни до зірок») для читця, сопрано, двох хорів та симфонічного оркестру Віктора Євстахійовича Камінського, створеної за мотивами «Заповіту» Блаженнішого патріарха Йосипа Сліпого.

Виконавцями виступили: Галицький академічний камерний хор (художній керівник та головний диригент – Василь Яциняк), хор оперної студії Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка (диригенти – Василь Долішний і Наталія Гринишин), симфонічний оркестр оперної студії ЛНМА ім. М. В. Лисенка, Іванна Штурмак-Яремишин – сопрано, Петро Радейко – читець. Диригент – Богдан Дашак.

Не зайве нагадати, що саме сакральність, яка в українській художній традиції віддавна існує не просто як провідна лінія, а в певній нерозривній «триєдності» – як суто канонічна сутність, як один з найістотніших елементів фольклору і народної обрядовості, як універсальна призма, крізь яку розглядається національна історія, – і надалі, попри всі інші декларовані постулати і маніфести, залишається незмінною опорою не лише створеного, але й твореного в українському духовному просторі.

Для Віктора Камінського впродовж кількох десятиліть головною лінією творчості стала релігійна і національно-історична сфера, що найяскравіше втілилась в таких творах, як Симфонія-кантата «Україна. Хресна дорога» для солістів, мішаного хору та оркестру на слова Ігоря Калинця, ораторія «Іду. Накликую. Взиваю…» для солістів, читця мішаного хору та оркестру на тексти Митрополита Андрея Шептицького в поетичному опрацюванні Ірини Калинець, кантата «Благодатна пора наступає» на сл. Івана Франка (лібрето Василя Вовкуна) для хору, солістів і симфонічного оркестру, «Героїчна поема» для солістів та симфонічного оркестру на вірші Ірини Калинець, кантата «Іван Підкова» для мішаного хору та камерна кантата № 2 «Чигрине, Чигрине» для кобзаря і камерного оркестру на вірші Тараса Шевченка, Літургія Іоанна Златоуста для солістів і мішаного хору, «Акафіст до Пресвятої Богородиці» для хору, солістів та струнного оркестру, а також «Пасхальна Утреня» для хору і солістів.

Ораторія «Per áspera ad astra» була написана ще у 2012 році. Її створення інспірував світлої пам'яті режисер Сергій Проскурня, який уявляв собі постановку ораторії на сцені Київського академічного національного театру опери і балету України ім. Т. Г. Шевченка як розгорнутого музично-театрального дійства. В. Камінський писав свою ораторію в особливих умовах, перебуваючи у складі делегації в Норвегії за Полярним колом, дуже спішив завершити її, щоб якнайшвидше підготувати прем'єру. Проте час для виконання твору з виразним національно-релігійним спрямуванням за президентства В. Януковича та його проросійської команди виявився тоді зовсім невідповідним. Ораторію довелось відкласти на довгі чотирнадцять років. Лише зараз, в умовах жорстокої війни проти російського окупанта, вдалось вперше виконати її, до того ж найбільш

відповідній акустиці храму. Звісно, для нової інтерпретації композитор вніс певні зміни у драматургію ораторії, доволі істотно скоротив її, зробив більш компактною.

Чотири частини ораторії у символічний спосіб відтворюють героїчний життєвий шлях і подвижницький чин незламного Патріарха. Вона розгортається від становлення національно-релігійного світогляду Йосипа Сліпого у родині і в час навчання у першій частині «Чути космос», попри духовне одкровення, що прийшло до Блаженнійшого у роки визначення своєї місії у другій частині «В'язень Христа», попри його поставу мученика за українську державу у радянських концтаборах у третій частині «Будьте свідками» і до фінальних роздумів частини «Сидячи на санях», сконцентрованих у пророчих словах: «Моліться, працюйте і боріться за волю свого народу». Разом з тим у структурі ораторії відображена послідовність літургічного Богослужіння з молитвами «Царю Небесний», «Тебе, Бога Хвалимо», «Отче наш» та ін.

В основу драматургії ораторії покладене контрастне зіставлення частин за образно-емоційним строєм, виконавським складом, побудовою, що виявляє також спорідненість з симфонічним циклом. Але водночас вона об'єднується вагомою наскрізною ідеєю, що особливо урочисто і велично проголошується у фіналі. Надзвичайно важливою є також роль читця, що рецитує головні послання «Заповіту» Патріарха Сліпого як смислове мотто, підтекст якого розкривається музичними засобами.

Ораторію можна сприймати як своєрідний opus magnum у творчості В. Камінського, оскільки він не лише не зраджує і вагомо продовжує розвивати в ній основні засади, вироблені у його індивідуальному стилі для втілення релігійної тематики, але й користуючись бароковим принципом самоцитування (застосованим у творах всіх провідних барокових митців від Й. С. Баха до А. Вівальді), вводить деякі знакові теми своїх попередніх творів, зокрема «Царю небесний» з «Акафіста», фрагмент з оркестрової частини *Te Deum* з ораторії «Іду. Накликую. Взиваю», а також завуальовано проводить тему знаменитої пісні «Ой у лузі червона калина» – гімну боротьби українців за свою свободу.

Концептуальний відбір текстів обумовив драматургійну логіку розгортання на основі принципу наростаючих кульмінаційних хвиль аж до генеральної кульмінації наприкінці ораторії. Музична мова твору лаконічна і тяжіє до певного духовного універсалізму – в ній немає ні прямих паралелей до народної пісні, ні умисно загострених сучасних звучань (що останньо нерідко трапляється у творах, котрі спираються на духовну символіку) Але таке самообмеження у виборі музично-виразових засобів цілком свідоме. Композитор цілеспрямовано спирався у ораторії на кілька основних прототипів: давній український церковний розспів (особливо в унісонних хорових фразах); бароковий і класичний духовний концерт «золотої доби» (передусім концертів Д. Бортнянського і А. Веделя); традицію галицької церковної музики XIX ст. (М. Вербицького, В. Матюка та ін.). Переосмислюючи ці національні музично-сакральні джерела, В. Камінський поєднує їх з виразовими прийомами, типовими для сучасного музичного мислення: дисонансними вертикалями, розширенням тонально-гармонічної палітри, складними поліфонічними переплетеннями. Таким чином автор переносить послання Патріарха – мученика і подвижника – з XX ст. у наші дні, на сто років пізніше, коли його пророчі слова звучать напрочуд актуально. А підсилення музичною інтонацією розкриває потаємні духовні імпульси філософсько-етичних міркувань Йосипа Сліпого.

Дуже тонко відчули диригент Богдан Дашак, читець Петро Радейко, солістка Іванна Штурмак-Яремишин і весь виконавський колектив сутність музично-проповідницького дійства, водночас і піднесеного, урочистого, але й стримано-строгого, позбавленого

будь-якої зовнішньої афектації. Розгорнута, тривалістю майже годину, ораторія сприймалась надзвичайно цілісно, на одному диханні. Був досягнутий ідеальний баланс оркестрового і хорового звучання, виразно проартикульовані тексти, що свідчить про професіоналізм виконавців.

На завершення варто навести рефлексії від ораторії отця Романа Кравчика, митрофорного протоієрея, адміністратора Архикатедрального собору Святого Юра: «Масштабна ораторія у виконанні хорових і симфонічних колективів стала подією, що поєднала музику, слово й пам'ять у сильному художньому висловлюванні про віру, витривалість і свободу».

Конфлікт інтересів. Автор декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній рецензії.

Дата першого надходження до видання: 31.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) рецензії: 04.11.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0